

 Figyelmeztetés!

A közkedvességü.

KAKAS MÁRTON

humoristico-szatirikus naptára az 1861-ik évre,

mely dús tartalmánál fogva igen mulattató és érdekes, **42 élczes képpel**, a két magyar hazában ujjal minden könyvárus- és könyvkötőnek ismételt kívánatra szétküldetett, s így a bolti áron **80 krért** folytonosan kapható.

Landerer és Heckenast kiadó-hivatala Pesten,
egyetem-utca 4-ik szám alatt.

 Melléklet : Előfizetési felhívás az „Üstökös“ 1861-ki évfolyamára.

Felelős szerkesztő **Pákh Albert** : (lak. magyar-utca 1. sz.)

Jókai Mór

Kakas Márton a pokolban

Azt álmodtam, hogy a pokolban voltam. Ott még nem jártam soha. „Jaj, Márton bácsi, mondja el, milyen az a pokol?” (Hallom, hogy kiált felém mindenfelől az én sok apró gyermekem, akiket mesével tartok már – nem tudom – mióta?) „Igaz-e, hogy olyan sok pénze van Plutónak? Igaz-e, hogy ott nem kell az embernek fűtőszerre költeni? Viselnek-e ottan is krinolint? Milyen a divat? Sokba kerül-e? Adnak-e új operát? Előre kell-e az adót fizetni? Prolongálják-e ott a váltókat? Van-e ott is trafika s a többi?”

Jaj, kedves gyermekeim, nem értem én rá ezt ott mind körül nézni, annyira el voltam foglalva a magam bajával; annyit mondhatok, hogy szurok a pokolban sincsen több, mint idefenn a földön; az ördög pedig csak úgy lézeng egy-kettő odalenn, azok mind idefenn vannak alkalmazva, az elkárhozottak lelkei csak úgy kölcsönben kínozzák egymást.

Először is egy tüzes ágyba fektettek, s odajöttek hozzám az általam e földön megkínzottak és kivégzettek véres szellemei, egyenkint, párosával, seregestül!

Legelőbb is huszonnégy özvegy poéta, kiknek hitves múzsáit a kemencébe löktem, kezdé el elhamvasztott verseit még egyszer felolvasni fülembé. Ez irtózatoss volt. „Kiadsz-e ezentúl minden verset olvasatlanul, ha a földre visszakerülsz?” Kiadok! Kiadok!

Majd Nyirkávai László, Czerko Gyuro, Klipitroklapatrovics s a többi hírhedett pipázók sereglének ágyam körül s elkezdtek rettenetes füstöt támasztani, borzasztó kapadohányt és rosszkrajcárost bűzölve orromba, szemembe; „Fogsz-e még valaha a dohányra élceket csinálni?” Soha! Soha!

Megint új rémek jöttek: váltókat hoztak kezeikben, amik mind a mai nap jártak le. „No, most tessék hencegni! Most lássuk azokat az élceket Mózesről, Smüléről, Icigről. Tetszik-e prolongáció három hónapra? Ötven procentre, hetven procentre, kétszáz procentre?” Uraim, irgalmazzanak! Ha felmegyek a földre, verset írok az aranytornyú templom tiszteletére.

Jöttek a megsértett professzorok: körülfogtak, megexamináltak; nem tudtam semmit: „No, drága úr, most fitogtassa, mit tud? Tud adomát csinálni ugye vaskalapos urakra? De nem tudja, hogy mi a quid juris?” Bizony, nem tudom; meg vagyok alázva rettenetesen.

Azután jöttek az orvosok, fogorvos, vízorvos, tűzorvos, dekoktumokkal, pilulákkal, lábfürészelőkkel, foghúzókkal; konzíliumot tartottak, mindent meg kellett ennem, innom, amit számomra rendeltek bűnhődésül rossz adomáimért. Jaj, be kínszenvedtem értük. Utoljára megbaunscheidoztak; ez már aztán maga felér egy kised purgatóriummal; s hogy semmi ne hiányozzék, odajött Rabbi Daenemark a Wundermann, és megmagnetizált, hogy egybe lunátikussá lettem tőle.

Ekkor kilenc svábhgyi majoros nyitott rám ajtót egymás után.

Mind a kilenc azt mondta, hogy „Elfogyott a széna meg a zab!” Az ítéletnap trombitájának hangja nem irtóztatóbb ennél a mondásnál. Hát már a túlvilágon is azzal fog engem üldözni az egész világ majorosa, hogy „Elfogyott a széna meg a zab?”

– Jaj! Hát a lábamat mi harapja? Egy hang felel kísértetiesen: „Én vagyok az a poloska, kinek nemzetségét annyira csúffá tetted, jaj neked és jaj mindazoknak, akik ellenünk rugdalóznak!”

Kerekhasú cívisek fogtak körül: „Ahán, itt vagy most! Minket csúfoltál mindig, hogy olyan gömbölyű hasunk van! Tátsd el csak a szádat!” Azzal elkezdtek tömni szalonnával, sajttal, erőnek erejével, míg az én bőröm is úgy kitágult, mint az övék; hasam lett akkora, mint egy fürmendernek; minden ruhám megfeszült rajtam; szabók után ordítottam: jöjjenek! Segítsenek,

fejtsék fel a dolmányom; azok még szűkebbre varrtak rajtam össze mindent, a bőromet is hozzávarrták a posztóhoz: „Nesze! Nesze! A rejtett szabólegényért! Megérdemelted!”

Megint új rémek támadtak elő; egyik azt mondá: „Ismersz-e engemet, Rikárd? Én vagyok az, aki a pézsmakacsákat megette. Edd meg te már most a fejeiket!”

A másik: „Én vagyok az, aki a csillagos szobában Rómeó első felvonását eljátszotta; játszd te el a másodikat!”

A harmadik: „Én vagyok a Z betűk ellensége, kit te levertél, jer, számláld meg, gonosztevő, hány Z betűt írtak azóta a C mellé, mióta minket legyilkolál?”

A negyedik: „Én vagyok az, aki a teát rum helyett halzsírral ittam, nesze, kóstold meg, milyen lehet?”

Az ötödik: „Én vagyok a nagy finánckirály, akit te kicsúfoltál; ha olyan fitymálva szóltál e tudományról, mondd meg hevenyében: mennyi harminckilencezer-ötszázhatvanhárom forint tizenkilenc krajcár váltóban? Pengőben? És új bankóban? S mennyit tesz ugyanaz réz-, ezüst- vagy aranypénzzel fizetve?” Jaj uram, ez a büntetés nekem éppen az ítéletnapig eltart! Irgalmazz! Ne kívánj lehetetlent.

Nem! Országos gonosztevő, csendháborító, méregkeverő! Kínlódjál! Szenvedd ki a magadét; nem mozdulhatsz; meggyötrünk, megdagasztunk, megcsiklandunk; nem futhatsz el előlünk.

– Nem! Nem! – süvölte közbe egy sivító hang –, sőt inkább fusson; ne pihenjen itt hiába, kergessük őt, ő pedig szaladjon.

Ezt egy elátkozott balerina mondá, kinek kiadtam a képét az „Üstökös”-ben, s ki most kiráncigált fektemből, kényszeríté piruetteket és pas des deux-ket csinálni, míg elkábulva lerogytam; akkor meg egy bosszúálló sportsman karjai közé estem, az fellökött egy versenyparipa hátára; „Eredj, tanuld meg, mit tesz az embernek a hazáért farkast lovagolni!” A veszett ló nyargalt velem, lélegzetem elállt; végre kitörtük kezünket, lábunkat mind a ketten; de még azzal sem volt vége a pokolbeli utazásnak, akkor meg a vasúti konduktorok körme közé jutottam; belöktek egy vagonba, s minden fél másodpercben azzal tortúráztak, hogy a Fahrkartémat kerestették elő, s nekem sohasem jutott eszembe, hogy hová tettem? Kalapomba, zsebembe, táskámba, vagy a csizmaszárbá? Óh, ez emberek ellen én mind sokat vétettem földi életemben! Nemhiába állják rajtam kegyetlen bosszújokat.

Vége kitétek a vagonból, s azt mondták, hogy már most menjek gyalog, találjam meg, hol van a pokolbeli fejedelem rezidenciája? Mert az hívat magához. Ahán! Az most majd cenzúra alá vesz! Tudom is én, hogy merre menjek? Kérdezősködöm; senki sem ért, mit beszélek? Jó volna most ugye, ha a finnekkel jó barátságban volnál! Azok laknak itt; de ha rád ismernek, jaj neked! Alig megyek a szomszédba, ott meg Indiana támad rám fegyverrel; az elől futok; s ki jön rám szemközt? Szauffer basa! Most mindjárt én is magyar leszek Törökországban; végre egy cigánybanda bosszúálló kezei közé jutok, azok bögőt nyomnak a kezembe, megtanítanak hegedülni, s utoljára Liszt Ferenc kocsiját kell húznom a többi fiatalsággal együtt.

Nagy nehezen eljutok az ördög városába: az ördög házát is Butter uram építette; aki egyszer belelépett, lehetetlen, hogy kitaláljon belőle; minden szobában egy naptárszerkesztő áll; annak mindeniknek prenumerálnom kell, hogy odább eressen; egyszer észreveszem, hogy mezítláb vagyok! Ah, ez Abellino bosszúja az etikett miatt. Hol kapok egy csizmát? Ezer csizmadia hahotája felel kérdésemre. „Ugye tudtál milliom adomát írni a csizmadiákról? Már most járj mezítláb!” Körülem denevérszárnyakon pompás bagariák repkednek, hiába kapkodok utánuk; „Minket varjúknak csúfoltál, már most elrepülünk előled!” Végre ájuldozva bebukom ő mélységességéhez: éppen akkor olvasta az Augsburgert, nagyon jó kedve volt. „Hát e kicsoda?”, kérde ő mélysége. „Kakas Márton.” „Kakas Márton? Uccu, fogd meg, csípd meg, lökd ki innen! Az kellene még, hogy minket is kifizurázzon. Be ne eresszétek többet a pokolba!” Azzal galléron csíptek. Kítették a szűrőm, de a pokol kapujában tizenkét borbély lefogott; „Megállj csak! Amiért annyit bosszantottál bennünket, most az állad közepéről leborotváljuk a szakálladat; legalább lássák rajtad, hogy hol voltál?!”

De már erre olyat rúgtam magamon, hogy az ágyam feneke leszakadt. Erre aztán természetesen fölébredtem. Először is az államhoz kaptam. De még ott van!

Hanem most is borsózik bele a hátam.

No, legalább majd ezentúl kegyesebben fogom magamat viselni.

*

A prenumeráció különféle stádiumai Magyarországon (Historiko-statisztikai értekezés Kakas Mártontól)

Kérem alássan, ez nem olyan tréfa, mint amilyennek látszik; a prenumeráció éppen olyan nevezetes időszakot alkot magában, mint valaha a népvándorlás, a kurucháború, Amerika fölfedezése, a gőzhajózás és a fehér s veres rózsák története Angliában. A prenumeráció nemcsak állapot, hanem korszak. Egy egész önálló esemény, mely méltó, hogy a historikus figyelmét teljes mértékben magára vonja.

Azon stúdiumok után, melyeket e tárgy kiismerése körül tettem, részint saját tapasztalataimra, részint hiteles adatokra támaszkodva, e nevezetes történeti eseménykört következő időszakokra véltem feloszthatónak.

Első korszak volt a jótékonyág időszaka. Jótékony szerkesztők jótékony albumokra, jótékony előfizetési íveket eregettek a publikum közé. Ezen ívek még nagyon magukon viselik a kezdeményezés jellegét; csak úgy quart-lapra voltak nyomtatva, egyszerűen fekete betűkkel, csupán annyi levén rajtuk feliratul téve, hogy leégett itt meg ott egy város, az érdemes publikum már most olvasson hát el egy csomó novellát, ha azt akarja, hogy az megint felépüljön. Ezen egyszerű felhívásokra özönlött a közönség, nem kellett síppal fogni; jött magától; letette a jótékonyág zsoldját; ha kapott érte könyvet, megbecsülte, elolvasta, szépnek találta – ha semmit sem kapott, az is jó volt: elég volt az öntudat, hogy annyi torony már most fel van építve

szépen.[1]

Ezen időszak csakhamar véget ért, de egy még sokkal nevezetesebb kor nőtte ki magát belőle: a lelkesedés korszaka. Derék hazafiak és honleányok vetekedve ragadták ki egymás kezeiből a prenumeránsokat, az volt a dicsvágy célpontja, hogy kinek van hosszabb névsor írva a lajstromára? Kit dicsér meg a szerkesztő legjobban, mikor felbontja a levelét? Akadtak nagyravágyó lelkek, akik keserű panaszos levelekben támadták meg a szerkesztőt, hogy hát ők már mit vétettek neki, hogy elfelejtkezett róluk, hogy nekik aláírási ívet sem küldött? Mások felszólaltak városuk nevében, ha azt a szerző gyűjtők nélkül felejtette; ez volt azon boldog korszak, amidőn egy-egy lelkesült honleány vállaira vette a várost, sorra járt minden házat, fölkereste az embereket, ahol kapta, fizettette őket; megdorgálta a vonakodókat; elővette teljes szeretetreméltóságát, hogy az aláírási ívre kapitulánsokat bájолjon,[2] amidőn tekintélyes honfiak megragadták az embert az utcán, a kávéházakban, a lakodalmakban, rázárták az ajtót, ki nem eresztették addig, míg a felhívásnak eleget nem tett. Ah, ez valóságos buzgalmi láz volt; ragadt egyik emberről a másikra, s egész vidéket megszállt néha. Az aláírási ívek már ekkor finom velinpapírra voltak nyomtatva, de még mindig fekete betűkkel; s a felhívás előtt egy kis hízelgő ajánlat is volt intézve a tisztelt gyűjtőhöz; amiről ez azt hitte, hogy azt egyenesen az ő számára írták.

Később csillapodni kezdett a láz heve; egynehány gyűjtő kezdett megnyugodni babérain (kivéve azon eseteket, amikor nem kapta az előfizetett munkát, s minden aláíró bekiabált hozzá ajtón ablakon, reggel, este, hogy hol már a könyve). Kezdték időközben bizonyos neme az eretnekségnek is támadni, melynek az volt a skizmája, hogy ő csak a kész könyvet veszi meg, előre nem fizet. Ki tudja, e dissidentia hová vezetett volna, ha hirtelen nem támad egy lángész, egy nagy szellem; hogy ki volt, azt maig sem tudom, de akárki volt, nagy ember volt, aki feltalálta ezt a jelmondatot: „Pártoljuk az irodalmat, s ezáltal a nemzetiséget!” Ez a mondás vetette meg alapját a harmadik korszaknak, mely a hazafiúi prenumeráció stádiuma. Ezentúl minden előfizetési ív e fentebbi mottóval bocsáttatott közre. Most már hazafiúi kötelesség lett a prenumeráció. Ez nem magánügy többé, hanem országos. A legtöbb megjelent mű e korszakot áldja létrejöveteleért. Mindenki, akinek egy csomó verse volt rakáson, egy adag szárított novellája, vette elő: „Pártoljuk a nemzetiséget!” Nem volt szabad valamire azt mondani, hogy rossz, nem kell! Kelleni kell! Ebben a korszakban nincs semmi rossz! Az aláírási ívek technikájában e korszak alatt hozatott be azon javítás, hogy azok egészen visszacímzett levél alakjában fogalmaztattak, hátul rájuk lévén írva: N. N. úrnak, terhelve N. N. forinttal; csak a forintok helyét kellett kipótolni.[3]

Közbejött azonban, hogy valami gonosz érzelmű ember, mert akadt ilyen mindig, feltalálta ezt az átkozott szót: „reklamáció!” Ez a hazaáruló, ez a csendháborító, ez az aposztata, akárki volt legyen, egészen nyakára hágott a harmadik korszaknak; a publikumban kezdett az a sajnos tévhit gyökeret verni, hogy ha ő valamire előfizet, azért neki ezt a valamit meg is kell kapni, mely fájdalmas reakció már-már véget látszott vetni az egész találmánynak, amidőn egy újabb javítás ismét virágzásba hozta az eszmét, s alkotta a piros betűs stádiumot. A publikum érzelmeire hivatkozni nem volt elég többé, reális dolgokat kellett neki ígérni. Nem cifrán hangzó írói neveket (akik sohasem írnak semmit), nem fényes tartalmat, hanem képeket, pompás műlapokat, húsz előfizetőt gyűjtőnek egy sorsjegyet, amin nyerhet, ha tud, félmilliót! Fő feladat volt az előfizetési ívet magát úgy szerkeszteni, hogy az mindenkit első tekintetre megleljen,

elragadjon, földre sújtson, nagy piros betűkkel a fényesebb ígéreteket, a forintok elé egy devalváló „csak”-ot nagy betűvel, de feketén, ha a piros betűkhöz zöld szegélyt lehetett alkalmazni, az éppen ellenállhatatlan volt – aki még a márgóra is nyomtatott felkiáltó jelekkel ellátott mondatokat, mind a négy szélére a papirosnak: alul, felül, jobbról, balról, az is jól eltalálta a módját, a kárhozatos reklamációk hitelrontó hatását paralizálni törekedett e reményteljes mondás: „ne tessék fizetni, csak aláírni”.[4] Ez volt a hazai prenumerációnak, ha nem is legfényesebb, de mindenesetre legtarkább időszaka.

A szüntelen növekedő reklamácionále skizma azonban végtére ezt is megörölte, támadt utána a duzzogó időszak. Hírhedett előfizetésgyűjtők kezdtek passzusért folyamodnia külföldre, mások áttették lakásaikat távol eső városokba, ismét mások megváltoztatták neveiket, hogy az aláírási ív nyomukba ne találjon. A bátrabbak, amint kapták a nyomtatott betűs levelet, nem is nézték, kicsoda, micsoda? – piros betű! gyűjts rá vele! Így még igen sok ideig ellátta ingyen fidibusszal a két testvérházát a nemzeti prenumerációs eszme, míg a tavalyi rossz termés tökéletesen ágynak fekvő beteggé tévé szegényt, az idej harchírek pedig éppen megadták neki a kegydöfést. Most már alig hirdet más előfizetést, mint a rendes hírlapok, azok is sok magot elszórnak a kösziklákra, az országútra és tövisbokorba, míg egy a termőföldre esik. Akad ugyan itt-ott még sporadice egy-egy fiatal ártatlan kebel, aki az általános elhallgatás percét buzdításnak veszi, hogy most van ideje megszólalni! S valamelyik messze eső városból világ csudájára kibocsát egy-egy előfizetési ívet, amit az emberek kézzől kézre adnak, megbámulván azt, mint a fekete bankót, amit már csak a hírből ismer az ember, s fejcsóválva kérdezik az előmutatótól: vajon hol vette ezt? Az előfizetések korszaka azonban lassankint feltartóztatlanul visszasüllyed az éj homályába, s most már csak úgy beszélünk róla, mint kegyes halottról, aki számára nulla medicamenta in hortis.

[1] Ezen korszakban történt az, hogy egy legújabbban megjelent regényt a venni akaró előre-hátra forgatott, s mikor kérdezték tőle, hogy mit keres benne? – azt felelte: „Nem látom, hogy kinek a javára van kiadva.”

[2] Volt rá eset, hogy egy furfangos szerkesztő ismervén egy különben igen derék kisváros körülményeit, két előkelő asszonyságnak küldött aláírási íveket, akikről tudta, hogy mindegyik követeli magának a tónadás tekintélyét s egymással e fölött rivalizál. Célt is ért, mert a két derék honleány versenyezve fogta az aláírókat, úgyhogy egyiknek az ívének hatvan, a másikén nyolcvan előfizető szaporodott össze. A következő évben azonban maga rontotta el a szerkesztő a dolgot, mert mind a száznegyven emberének külön ívet küldött, persze, hogy egy sem állt be; ő maga adta be nekik a prezervatívát. Tanúság: nem kell elárasztani a publikumot fölösleges ívekkel, sőt inkább kizárólagos személyeket kell tartani, akikre az ilyen titkos missziók bízhatnak.

[3] Voltak ártatlan kedélyű emberek, akik ezt bizonyos adónemnek tekintették, s az előfizetési ívet adóintő cédulának. Láttam e korszakban kelt leveleket, melyekben instálják alássan a jólelkű alólirottak a szerkesztő urat, hogy most ugyan nincsen pénzük, de majd ha lesz, leróják tartozásukat; mások bizonyítványokkal legitimálták magukat, hogy ők már más szerkesztő úrnál biztosították hazafiúi érzelmeiket; sőt némelyek még disznótorra is meghívták a szerkesztőt az előfizetésen felül.

[4] A principálisom nagyon megadta egy ilyen ne-tessék-fizetni-csak-aláírni tréfának az árát; pedig nem is prenumerált.